

So, if the agreements on material things lead to competition, then information exchange - to cooperation. That is, information is a resource that you can share without regret. The second specific feature of information consumption is that, unlike consumption of materials or energy, which leads to an increase in entropy in the universe, the use of information leads to another effect - it increases human knowledge, improves the organization of the environment and reduces entropy. In addition, in a post-industrial economy, there is a new resource - the source of wealth of the state. According to Stounier's definition, there are three main means by which a state can increase its wealth [2, p.81]: Constant accumulation of capital; military conquests and territorial harassment; the use of new technologies that convert recycled materials into resources. It is thanked to the high level of technology development in the post-industrial economy that the transition from «nonresources» to resources takes place, a new resource is opened - the source of wealth of the state becomes the main principle of creating a new wealth.

According to N. I. Gendin, the entry of mankind into the information society and the knowledge society puts forth qualitatively new requirements for the system of education. These requirements have led to the need to change the paradigm of education. If the essence of the old paradigm can be expressed as «Education for all life», then the essence of the new paradigm of education - «Education throughout life». The purpose of education is not the preparation of a person for future professional activity at the expense of accumulated during the study of a large volume of ready, systematized knowledge, but the development of the individual, mastering it by the methods and skills of obtaining existing and producing new knowledge. Factors that determine the content of the new paradigm of education: the transition from memorizing and accumulation of significant volumes of information in order to master the ways of continuous acquisition of new knowledge and selfeducation; The transition to the formation of an independent, rather than reproductive type of thinking, the ability to work with different information and different data; To form not only professional knowledge, skills and abilities, but also professional competence [4].

A «supporting learning» model, based on fixed, steady methods and methods, aimed at teaching to deal with existing situations, is no longer acceptable for a modern society, the distinctive features of which have been constant changes and a growing pace of life. The brutal growth of the speed of information exchange opened up vast opportunities for education, for the rapid introduction of innovations in all spheres of human activity and the development of competition, thereby opening up new horizons in improving productive forces and industrial relations, that is, in economic and social growth. Today, education is no longer a preparation for life, as it was 40-50 years ago, but it has own way of life. Life-long learning becomes a form of personal protection against the unpredictability of the modern world. The concept of intensive development of the proposed science and education is based on the methodology of system analysis, according to which the system can be represented as three: «input», «process» and «output». If you consider studying at a university as a system, then the «entrance» (educational «input») to it (the system of study) will be the training information that the student will have acquired during learning at the level of knowledge, skills, skills, and «output» of the system Will be the final knowledge, skills, skills of graduates as a result of learning. Then the process (learning) can be characterized as transforming the training information to the final knowledge of the graduate. As for science, scientific research as a system, then its «input» will be problems that are subject to research, and the results of research, innovation, which may include inventions, discoveries, «know-how», can be identified as «output».

If you consider studying at university as a system, not the «entrance» (educational «input») to it (the system of study) will be the training information that the student will have acquired during learning at the level of knowledge, skills, and «output» of the system Will be the final knowledge, skills, of graduates as a result of learning. Then the process (learning) can be characterized as transforming the training information to the final knowledge of the graduate. As for science, scientific research as a system, then its «input» will be problems that are subject to research, and the results of research, innovation, which may include inventions, discoveries, «know-how», can be identified as «output». Special attention within the framework of our concept is given to the requirements of the problems under investigation. As already mentioned, there should be available (valid, not fictitious) problems, and not so as to distinguish between the existing problems and the so-called «pseudo-problems»: «more» are not problems, «already» are not problems and «never» are not problems.

The next provision. The concept of innovative education is offered. Under it, we will understand the educational system, where the training information contains the maximum amount of knowledge about innovation, innovation, and ideally - it consists only of them. These are innovative training programs that contain (should contain) information on the most effective ideas, inventions, discoveries. In order to ensure the continual innovation of scientific programs, mechanisms are required for their systematic replenishment with new scientific information, implementation of the initial results of scientific research («output» of science) in education, educational standards: educational qualification characteristics, educational qualification programs (OS), educational and professional programs (OPP) and curricula - as an «entry» into education. The combination of these «exit» and «entry» should become the main task of the management of education and science development by the Ministry of Education and Science of Ukraine (MES), and the degree of combination of education and science - the criteria for the effectiveness of this administration. Concerning the organizational mechanisms for implementing the Concept, this is the subject of a separate study.

References:

1. Silicon Valley in Kiev - Bionic Hill., Access mode: <http://thekievizes.ua/science-hi-tech/257243-silikonovaya-dolina-v-kieve-bionic-hill.html>.
2. World of Philosophy: a book to read. - M., 1991., Ч. 2. Section 8. Cheful. Society Culture. - Moscow: Politizdat, 1991 – 624 p.
3. Glushkov V.M. Introduction to cybernetics. - K., Publishing house of the Academy of Sciences of the USSR, 1964. - 324 p.
4. Gendina N.I., Kolkova N.I., Skipor IL, Starodubova G.A. Formation of an information culture of personality in libraries and educational institutions Std.-Method. Allowance. - 2nd ed., Add. - M.: School I-ry, 2003. - 296 p.

ПРАВОКОМПРОМІСНІСТЬ ЯК ВИЯВ СУТНОСТІ ПРАВА / COMPROMISE AND CONFLICT IN TERMS OF THE NATURE AND THE NATURE OF LAW

Бобровник С.В., д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри теорії права та держави юридичного факультету
Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна

Учасник конференції

The article analyzes the features of compromise and conflict over the nature and the nature of law. The characteristics of social and legal areas define opportunities to influence conflict of law through compromise. On the example of natural law concept of law as categories that generate conflict and simultaneously determine the need for its compromise solution.

Knowledge and determine the specificity of these legal categories depends on understanding the nature of law in general. Note that feature modern thinking is plurality of views on the essence of law. In jurisprudence there are a number of schools thinking whose representatives in their academic pursuits based on a variety of methodological approaches to defining the essence of law. However, this situation leads to the development of legal science.

Choice of conflict and compromise as the essential principles of the law is conditioned by the existence of the social world of a man who constantly aimed at self-communicative process, the struggle for social change communication parameters or for the preservation of its unity. This part of the legal communication is a compromise and conflict. So if our world created by people - people who interact with each other; they cannot avoid conflict. First of all, this is due to the fact that human activity within the law creates conflict.

Let's try to analyze the basic theory of thinking about the nature of law and discover a place that they occupied conflict and compromise in terms of anthropological and communicative approach. The very essence of the right is formed from a set of values that society is vital, and those that require urgent improvement. Hence, distinguished two aspects of the essence of law: value-orientation, reflecting the subjective side of law and regulatory characterizing its objective side. Compromise and conflict are inherent in the first aspect, and the second. The reason is that modern society is experiencing a sharp conflict of values, and compromise in its environment is largely formal character. Thus, a typical aspect of ordering conflict, and value-orientation aspect - compromise.

Perform analysis of compromise and conflict over the nature and essence of the idea of natural law theory. The overall conceptual idea of natural law is the existence of positive law certain universal general principles, values that are potentially normative and determine the true legitimacy of positive laws. This category of freedom as the essential principle of natural law provides legal individualism and overshadows the spiritual and social values. In other words, human rights and supersedes all right, conditional on its own exclusivity rights, but such a provision can not apply to all legal systems of the world. The article identifies that research of such categories as compromise and conflicts depends on the nature and essence of law. An anthropologic and communicative approach enables to analyze objective and subjective elements of law and specifics in which the compromise and conflict are displayed in this field. A regulatory environment as a kind of social medium is defined as conflictive, but the compromise maintains its stability and legal influence on social relations. Furthermore, the conflict is defined, depending on how acute it is and what consequences it has, as an obstacle in the legal communication, reasons of its disruption and improvement tool.

The need to describe the main concepts of legal consciousness has been substantiated in order to analyze the compromise and conflict and their dependence on the nature and essence of law. By way of example, post naturalism has been examined since, according to its concept, the essence of law is attributable to human intellect and general principles of morality. Consequently, the law is understood as natural, integral human rights to equality, freedom and justice, which implementation the state should strive to attain.

Post naturalism describes compromise and conflict through a balance of subjects' rights and obligations, influence of such category as freedom, specifics inherent to the perception of such principle as citizens are free to do as they like unless expressly prohibited by law", interaction between the parity and equality of rights, and the nature of justice. The law compromise tools, which rest on moral and ethical instrumentality, are identified as the ways to resolve a conflict.

Keywords: essence of law, yusnaturalizm, freedom, equality, justice, compromise, conflict.

Пізнання та визначення специфіки цих правових категорій безпосередньо залежить від розуміння сутності права в цілому. Слід зауважити, що особливість сучасного праворозуміння полягає у плюралістичності поглядів на сутність права. У юридичній науці існує значна кількість шкіл праворозуміння, представники яких у своїх наукових пошуках спираються на різноманітні методологічні підходи до визначення сутності права. Водночас такий стан речей зумовлює розвиток юридичної науки. За словами Д.А. Керимова, нові правові ідеї та теорії позитивно видозмінюють та збагачують юриспруденцію [1, с. 152]. Так, наприклад, конкуренція юридичних ідей сприяє більш чіткому обґрунтуванню власної позиції, пошуку нових шляхів визначення сутності права, формуванню критеріїв об'єднання юридичних підходів тощо. Взагалі, сутність права відображає принцип його верховенства(або інакше: правління права, влада права),що ґрунтується на повазі людської гідності, недопущенні свавілля держави щодо людини чи людини щодо людини, визнанні природних прав людини. Справжнє правове законодавство обов'язково повинно відображати сутність права, тобто ті правові категорії, які покладені в її основу [2, с. 3–12;3, с. 12].

Вибір конфлікту та компромісу як сутнісних засад права зумовлюється існуванням соціального світу людини, який постійно спрямований на комунікативний процес самовиробництва, боротьби за зміну параметрів соціальної комунікації чи за збереження її єдності. При цьому складовими частинами правової комунікації є компроміс та конфлікт [4, с. 619]. Так, якщо наш світ створюють люди – особи, котрі взаємодіють одна з одною, вони не можуть уникнути конфліктів. Насамперед пов'язано це з тим, що людська діяльність у межах права породжує конфлікт [5, с. 34].

З цього приводу П. Рікьор зазначає, що сама правомочність, яка відображає сутність права, є певним зазіханням, вимогою до людей, які оточують, здійснити чи не здійснювати відповідні дії, тобто є вимогою виконання правових обов'язків. Він стверджує, що, на відміну від моралі, яка ґрунтується на самообов'язку, право впливає на волю інших суб'єктів, психічно примушуючи їх до певної поведінки. Сама дія (діяльність) має конфліктну структуру, вона діалогічна, тому що кожна дія передбачає певну асиметрію, а той, хто діє, обов'язково здійснює щодо когось іншого силовий вплив. Взаємодія – це не просто зіткнення агентів, однаково здатних ініціювати дію, але й зіткнення того хто діє, з тим хто відчуває дію, начала активного з началом пасивним [6, с. 49].

Позицію П. Рікьора яскраво доповнює думка У.Р. Матурана та Ф.Х. Варела, яка полягає в тому, що конфлікт завжди є взаємним запереченням. Він ніколи не може бути вирішений у тій галузі, де його учасники займають чітко визначену позицію. Конфлікт може бути ліквідований, якщо ми перейдемо в іншу галузь, де можливе співіснування [7, с. 216–217]. Якщо інтереси індивідів чи спілок перебувають у різних сферах, конфлікту між суб'єктами, як правило, не буде: для нього немає підстав. У свою чергу ідентичність інтересів пов'язує потенційних учасників конфлікту з тим спільним для них, що стає предметом суперечки та протиборства [8, с. 33]

Іншими словами, коли ми вступаємо в конфлікт з іншою особою, з якою нам доведеться співіснувати, ми не можемо стверджувати, що саме наша позиція є абсолютною істиною, бо таке становище буде заперечувати існування іншої людини. Якщо ми бажаємо взаєміснувати з іншою людиною, то повинні визнати, що її істина є реальною як і наша особиста. Відповідно, єдиним виходом для взаємного існування залишається компроміс, вибір широкої сфери співіснування, де конфліктуючі сторони знаходять єдність та можливість самореалізації. Отже, за допомогою компромісу конфлікт переходить в іншу сферу суспільного життя, де можливе співіснування. Без існування конфлікту та компромісу не існує феномену соціальності, ігнорується біологічна історія людини і вся сукупність людських якостей [9, с. 218].

Отже, правова сфера як різновид соціуму також є конфліктною, але її стабільність та можливість правового впливу на суспільні відносини забезпечується за допомогою компромісу. При цьому, як слушно зазначає А.В. Поляков, конфлікт, залежно від ступеню розвиненості та гостроти, може бути охарактеризований і як перешкода в правовій комунікації, і як причина її розриву [4, с. 619]. Перешкода характерна для неділіктних відносин, а розрив притаманний відносинам, пов'язаним із скоєнням різноманітних правопорушень. У свою чергу компроміс буде застосовуватися у першому випадку як необхідна умова нормального плину суспільних відносин у сфері права, наприклад договірних відносин у цивільно-правовій сфері, а у другому – як необхідний результат дії права, наприклад у разі покарання винних у скоєнні злочину [9, с. 246; 10, с. 163].

Спробуємо проаналізувати основні теорії праворозуміння щодо сутності права та виявити місце, яке в них займає конфлікт і компроміс з точки зору антропологічно-комунікативного підходу. Сама ж сутність права формується з набору тих цінностей, які для суспільства є життєво важливими, а також тих, які потребують першочергового упорядкування. Звідси виокремлюють два аспекти сутності права: ціннісно-орієнтаційний, що відображає суб'єктивну сторону права, та регулятивний, який характеризує його об'єктивну сторону [11, с. 71; 12, с. 238–240]. Компроміс та конфлікт притаманні як першому аспекту, так і другому. Пояснюється це тим, що сучасне суспільство відчуває гострий конфлікт цінностей, а досягнення компромісу в його середовищі здебільшого має формалізований характер. Отже, аспекти упорядкування більш характерний конфлікт, а ціннісно-орієнтаційному аспекту – компроміс.

Здійснимо аналіз компромісу і конфлікту через ідеї сутності і природи природної теорії права. Загальною концептуальною ідеєю юснатуралізму є існування над позитивним правом певних універсальних загальних засад, цінностей, що мають потенційно нормативний характер і визначають справжню правомірність позитивних законів [13, с. 85]. При цьому категорія свободи як сутнісна заасада юснатуралізму забезпечує правовий індивідуалізм та відсуває на другий план духовні або суспільні цінності. Іншими словами, права людини замінюють собою все право, що зумовлюється власною винятковістю людини, але таке положення не може поширюватись на всі правові системи світу [11, с. 40–41].

Звідси впливають перші базові правові протиріччя юснатуралізму, а саме в їх основу покладено тільки права та свободи людини. Щодо кореспондуючих обов'язків, то природно-правова концепція залишає їх визначення позитивному законодавству, тобто покладається на волю правотворця. Представників юснатуралізму хвилює тільки те, щоб не обмежувалась свобода людини з реалізації прав, яка передбачена законодавством, а природні обов'язки людини, наприклад служіння правді, дотримання принципів моральності тощо, ними не враховуються як визначальні засади правового буття.

Отже, правовий конфлікт у юснатуралізмі породжує сама категорія «свобода», а правокompromісними засобами його подолання повинні бути різноманітні духовні та моральні принципи, що знайшли своє відображення у формалізованому праві. Саме дія правового конфлікту та успішне його подолання за допомогою правового компромісу вказує на реальну ефективність права та забезпечує суспільну злагоду. З цього приводу Ю.О. Тихомиров зазначає, що право забезпечує громадянську злагоду шляхом розв'язання правових конфліктів за допомогою правокompromісних засобів, а саме – балансу індивідуальних та суспільних інтересів, стабільності державних та суспільних інститутів, переваги принципів моралі та моральності у правотворчості та правозастосуванні [14, с. 104–105].

Наступна фундаментальна категорія юснатуралізму «рівність» чи «рівноправність» також характеризує конфліктну сутність природної концепції праворозуміння.

Загальновідомо, що немає абсолютно рівних людей. Так, хтось постійно прагне досягти духовної вершини, а деякі взагалі не замислюються над цим. Отримуючи рівний обсяг юридичних прав та обов'язків, індивіди займають неоднакове фактичне положення у суспільстві. Не існує загальної однаковості юридичних прав та обов'язків, люди різні за своїми можливостями та моральністю, що виявляється у неоднаковій реалізації ними юридичних норм. Формальна рівність у юснатуралізмі пов'язується з категорією «свобода». Водночас, як уже зазначалося, свобода є джерелом конфлікту, який формує нову нерівність. Так, одні отримують більше, інші – менше, хтось реалізує правові приписи, а деякі виявляють пасивність. Правова свобода природно та безпосередньо призводить до правової нерівності [15, с. 40–57]. Отже, наступні базисні правові протиріччя юснатуралізму, полягають у тому, що норми права є рівною мірою, яка застосовується до нерівних індивідів.

Формальна рівність може створювати людиноцентристський світ, який байдужий до проблем ближнього та породжує так звану «боротьбу всіх проти всіх».

Принцип формальної рівності у праві формує ще одне правове протиріччя, що полягає у неможливості безконфліктного існування цього принципу разом із наявністю юридичних привілеїв. У такому разі принцип формальної рівноправності сприяє саме нерівності людей у майновій сфері та ретельно забезпечує її розвиток та функціонування. Наприклад, інститут приватної власності, який, незважаючи на значну кількість своїх позитивних моментів, має природно негативну спрямованість гарантувати інтереси заможної меншості та невеликої кількості середніх власників, які не втрачають надії перейти у більш високий клас. Це зумовлено гедоністичним аспектом сутності людини, її прагненням до збагачення, втратою духовної складової і підміною духовних та моралістичних цінностей матеріальними. Так, клас заможних, представники якого, як правило, є меншістю у сучасних суспільствах, намагається за допомогою інституту приватної власності забезпечити своє майно від соціального незадоволення інших прошарків населення, які є більшістю.

Нарешті, останньою фундаментальною категорією юснатуралізму, що характеризує його конфліктну сутність, є «справедливість».

Справедливість у юснатуралізмі безпосередньо пов'язується із свободою та рівністю індивідів. Право є справедливим тільки у тому сенсі, що в ньому міститься принцип свободи та рівноправності [16, с. 101]. Абстрактний характер категорії «справедливість» змушує юснатуралістів формально визначати її у межах свободи та рівності, масштаби яких передбачені позитивним законодавством. Вони вважають, що якщо критерії справедливості неурегульовані позитивним правом, то суб'єктам права важко буде дотримуватись їх. Однак у такому разі не враховується правове протиріччя, пов'язане з відповідністю закону праву, наведене нами вище, а також виникнення правового конфлікту, що зумовлений загальним характером справедливості у законі, тоді як її застосування буде здійснюватися конкретними людьми у конкретних ситуаціях. Отже, завжди існувала та існує проблема як зробити справедливою свободу та рівність індивідів. Вирішити цю проблему юснатуралісти намагаються за допомогою підміни змістовної сутності категорії «справедливість».

Отже, категорія «справедливість» характеризується правоконфліктністю, що полягає у кількісному вираженні міри рівності та свободи для всіх суб'єктів права і відображає компромісну складову права, яка виявляється у наданні суб'єктам правових привілеїв на підставі їх корисних вчинків. З наведеного не зрозуміло, що є справжнім критерієм справедливості у праві, тією засадою, яка допомагала б цій категорії забезпечувати компроміс у суспільних відносинах, а не породжувати антропологічний конфлікт, тобто приборкувати її конфліктну природу. Якщо брати свободу та рівність такими критеріями, то є ризик підміни змісту цих позитивних категорій, а саме переростанням свободи у людиноцентристське недуховне та неморалістичне гедоністичне свавілля та рівноправності у так звану «рівність у безправ'ї».

Отже, більш правильно встановити за критерій справедливості вищі за ієрархією духовні цінності ніж свобода та рівність, такі як правда, любов до ближнього, добро та милосердя.

З вищенаведеного критичного аналізу фундаментальних категорій юснатуралізму бачимо, що свобода, рівність та справедливість породжують конфлікт у правовій реальності, який можна розв'язати за допомогою правокомпромісних засобів, побудованих на духовно-моралістичних засадах. Так, свобода без обов'язків та відповідальності призводить до хаосу; ідея рівності ігнорує різноманітність життя і без встановлення конкретних правокомпромісних принципів постає умовою конфліктності суспільних відносин; справедливість без правди, любові та милосердя може стати причиною гуманітарної катастрофи.

Література:

1. Керимов Д.А. Философские основания политико-правовых исследований: монография., Д.А. Керимов. – М., Мысль, 1986. – 196 с.
2. Засць А. Принцип верховенства права (теоретико-методологічне обґрунтування), А. Засць., Вісник Академії правових наук України. – 1998., № 1., С. 3–15.
3. Рабінович П. Верховенство права як соціальний феномен., П. Рабінович., Юридичний вісник. – 2008., № 8., С. 12.
4. Поляков А.В. Общая теория права. Проблемы интерпретации в контексте коммуникативного подхода: курс лекцій., А. Поляков. – СПб., СПбГУ, 2004. – 864 с.
5. Кривцова В.М. Юридичний конфлікт як феномен правової дійсності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12., Кривцова Валентина Максимівна. – Х., 2005. – 214 с.
6. Рикер П. Человек как предмет философии., П. Рикер., Вопросы философии. – 1989., № 2., С. 41–50.
7. Матурана У.Р. Дерево познания. Биологические корни человеческого понимания., У.Р. Матурана, В.Х. Варела; пер. с англ. Ю.Ф. Данилова. – М., Прогресс-Традиция, 2001. – 224 с.
8. Колесов Д. Конфликт и компромисс., Д. Колесов., Развитие личности. – 2005., № 2., С. 32–48.
9. Право и общество: от конфликта к консенсусу: монография., под общ. ред. В.П. Сальникова, Р.А. Ромашова. – СПб., С-Петербург. у-нт МВД России, 2004. – 480 с.
10. Основы конфликтологии: учеб. пособие., А.В. Дмитриев, Ю.Г. Запрудский, В. П. Казимирчук [и др.]; под ред. В.Н. Кудрявцева. – М., Юристь, 1997. – 200 с.
11. Сорокин В.В. Понятие и сущность права в духовной культуре России: монография., В.В. Сорокин. – М., Юрлитинформ, 2007. – 456 с.
12. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учебник., О.Ф. Скакун. – Х., Консум, 2000. – 704 с.
13. Юркина М.И. Понимание права: интеграция подходов: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01., Юркина Марина Игоревна. – М., 2005. – 152 с.
14. Тихомиров Ю.А. Коллизионное право: учеб. и науч.-практ. Пособие., Ю.А. Тихомиров. – М., Изд. г-на Тихомирова М.Ю., 2003. – 394 с.
15. Жеребин В.С. Правовая конфликтология: курс лекций. Ч. 1., В.С. Жеребин. – Владимир., Изд-во Владим. гос. ун-та, 1998. – 127 с.
16. Спиридонов Л.И. Теория государства и права: ученик., Л.И. Спиридонов. – М., Гардарика, 1996. – 304 с.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА НЕОБХІДНУ ОБОРОНУ В МУСУЛЬМАНСЬКИХ ДЕРЖАВАХ / GENERAL CHARACTERISTICS OF THE RIGHT TO NECESSARY DEFENSE IN ISLAMIC STATES

Боднарук О., канд. юрид. наук, доцент кафедри кримінального права і криміналістики
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, Україна

Учасник конференції

У статті в загальному характеризується право на необхідну оборону в мусульманському кримінальному праві, досліджуються вплив релігії на формування останнього, джерела ісламу. Аналізуються витoki права на захист життя, здоров'я, честі та гідності, власності у мусульманських державах. Виокремлюються правові підстави виникнення законної оборони. Розглядаються підходи до розуміння захисту – як права, так і обов'язку. Приділяється увага випадкам, за яких захист різних об'єктів не буде вважатися правомірним. Деталізуються ситуації, коли дозволено заподіювати смерть нападнику. Акцентується увага на законних формах нанесення тілесних ушкоджень у порядку реалізації права на виховання: батьком – своїх дітей, вчителем – учнів, чоловіком – дружини. Описуються те, як вирішується питання про право на необхідну оборону у випадку подружньої зради.

Ключові слова: релігія, іслам, мусульманське право, шаріат, мусульманські держави, арабські держави, необхідна оборона, законна оборона, самозахист, самооборона, захист життя, заподіяння смерті нападнику, захист честі та гідності, посягання на власність, захист майна, право виховання, право покарання, подружня зрада

the article is described in general the right to the necessary defense in Muslim states, the influence of religion on formation of Muslim criminal law and the sources of Islam are explored. The beginnings of the right to protection of life, health, honor and dignity, property in the Muslim states are analyzed. The legal grounds of legitimate defense are set out. Approaches to understanding of protection both as right as duty are considered. Attention is paid to cases in which protection of various objects will not be considered legitimate. Situations are described when it is allowed to cause death to offender. Attention is focused on legal forms of bodily injury in order to exercise the right: father's - to parenting his children, teacher's - to education his students, husband's - to upbringing his wife. Also in the article is described how is solving the issue of the right to necessary defense in case of adultery.

Keywords: religion, Islam, Muslim law, sharia, Muslim states, Arab states, necessary defense, legitimate defense, self-defense, protection of life, causing death to offender, protection of honor and dignity, encroachment on property, protection of property, right to parenting, right to upbringing, right to punishment, adultery